HRAD RÁBÍ.

HISTORICKO-TOPOGRAFICKÝ NÁSTIN

OD

dra. J. A. GABRIELA.

Zvláštní otisk z Lumíra.

V PRAZE 1859.

TISKEM KATEŘINY JEŘÁBKOVÉ.

LIV A 131

Rábí.

JEHO JASNOSTI

Pánu, Panu

GUSTAVU JACHIMOVI, KNÍŽETI Z LAMBERKA,

svobodnému pánu z Orteneggu a Ottenšteinu, na Stokeravě a Amerangu, nejvyššímu dědičnému zemskému lovčímu v arcivojvodství Rakouském, nejvyššímu dědičnému zemskému komořímu v Korutansku, nejvyššímu dědičnému zemskému podkonímu v Krajinsku a marky Vendické, grandu Španělskému třídy první, magnatu Uherskému, držiteli panství Štyrského, Goecendorfského a Allhartsberského v Rakousku, panství *Zichovického* v království Českém, pak panství Kützbüchlu, Kapsburku, Ehrenberku a Münichu v Tyrolsku, řádnému členu musea v Linci, delegatu jednot k podporování průmyslu v Linci a Solnohradě a přispívajícímu oudu společnosti vlasteneckých přátel umění v Praze,

jakožto

nynějšímu slavnému držiteli

HRADU RÁBÍ

na důkaz nelíčené úcty

věnuje

spisovatel.

Jest to podivným v životě lidském úkazem, že často věc dosti nepatrná mnohostranné zbudí povšimnutí a skoumání, an mezi tím věci vůčihledě důležitější skoro si nikdo nevšímá, tak že časem věc velmi znamenitá úplně konečně k zapomenutí přichází.

O místech naší milé vlasti, která teprv v novější době důležitosti nabývají, přibývají rok od roku monografie; o místech ale za dávných časů povstalých a v dějepisném ohledu proslulých, velmi často, laskavý čtenáři, marně po nějaké monografii pátrati budeš.

Důkaz toho nám podává jeden z největších a nejznamenitějších hradů země České — totiž hrad *Rábí*, od mnohých spisovatelů *českým Methonem* jmenovaný, v dějepisu českém nejvíce proto památný, že tu vůdce Husitův Jan Žižka roku 1421, následkem poranění střelou, svého druhého oka zbaven byl.

Písemnictví české se posud nemůže vykázati zvláštním, obšírným pojednáním o tomto hradě, ačkoliv v mnohých časopisech českých o Rábí se pojednalo. Tak ku příkladu psal J. A. Dunder v časopisu Českého musea na rok 1838 větší a v novějším čase J. Sv. v obrázkovém časopise pod názvem „Zlaté klasy" na rok 1855 pouze stručný článek o Rábí.

Literatura německá má sice více takových pojednání, jen že se musí připomenouti, že to byly jen práce více méně bez pravého základu historického. Professor *A. G. Meissner* byl první, který ve svém spisu *„Historisch-malerische Darstellungen aus Böhmen"* roku 1798 o hradu Rábí psal. Roku 1842 sestavil *W. A. Gerle „Bilder aus Böhmens Vorzeit"*, kterážto kniha nákladem synů Bohumila Haase vyšla a v které dvacet hradů Českých — a mezi nimi ve formě novellistické také hrad Rábí — popsal. Gerle ale sám, neznaje se naprosto v dějepise, v předmluvě k tomuto spisu uvádí, že k tomu práce Meissnerovy ohledem na Rábí použil, zároveň ale také nic nového tam nepřidal. Bedlivému *Františkovi Alexandrovi Hebrovi*, bohužel! příliš časná smrt nepopřála, aby ve svém, s láskou vlasteneckou a neobyčejnou vytrvalostí vypracovaném spisu *„Böhmens Burgen, Vesten und Bergschlösser"* hrad Rábí popsal a vyobrazil, ačkoliv jest jisto, že byl k tomu účelu Rábí navštívil.

Též topografové království Českého velmi chudých zpráv o Rábí nám podali. *Jaroslav Schaller* ve své německé topografii země České v dílu III. o kraji Prácheňském jednající, na str. 161—163 velmi málo a k tomu ještě také nepravdivých a neurčitých zpráv podal. Novější topograf vlasti naší (ovšem zase jen v jazyku německém) *J. G. Sommer*, mohl nám o Rábí více podati, nežli se skutečně stalo, poněvadž od vlády všemožné měl podpory.

Když si veškeré zde uvedené spisy, o Rábí jednající, prohlédneme, musíme upřímně vyznati, že se z nich jen málo o tomto hradě dovíme, poněvadž žádný ze spisovatelů uvedených záležeti si právě nedal, důkladných pramenů vyhledati, aby pak na základě jich něco podstatného v tom ohledu nám podati mohl.

Naproti tomu zase vyznati se musí, že v uměleckém ohledu Rábí dosti povšimnutí došlo, že malíři a rytcové nám dosti obrazů o Rábí podali, z kterých zde jen následující uvádíme:

I. *Jan Willenberger*, Slezský umělec, který od roku 1595—1602 mnoho měst a zámkův Českých kreslil, také vypodobnil Rábí, jak tehdáž skutečně jako hrad stálo; tento obraz se pak knize Bartoloměje Paprockého pod názvem „Diadochus" (v Praze u dědiců Jana Šumana r. 1602) přidal.

II. *Baltazar van Westerhout* podal r. 1691 rytinu, Rábí představující, co titulní list ku spisu Jana Hynka Dlouhoveského z Dlouhé Vsi, probošta kostela Pražského, vikáře a suffragana knížete arcibiskupa Jana z Valdšteina pod názvem „Annus Marianus"*).

III. Roku 1798 vyšla rytina Rábí od známého *Wolfa* ve spisu A. G. Meissnera: „Historisch-malerische Darstellungen aus Böhmen".

IV. Roku 1835 v příloze úředního listu c. k. Prachěnského úřadu na rok 1835 jest dvoje vyobrazení toho hradu. Rábí totiž jak jindy bylo a jak r. 1835 vypadalo.

V. Roku 1842 vyšlo Rábí v krásné ocelorytině ke spisu Gerlovu „Bilder aus Böhmens Vorzeit."

VI. Roku 1855 co chatrně litografická příloha „Zlatých Klasův."

Mimo to vyšlo ale ještě více vyobrazení hradu Rábského.

My se odvážíme na základě nám přístupných pramenů, a to sice na základě desk zemských, historických spisů našeho slavného dějepisce *Františka Palackého* a listin hodnověrných, vlastního pak proskoumání laskavému čtenáři historicko-topografický nástin hradu Rábí podati s tou důvěrou, že se snad mnohému tím zavděčíme, ačkoliv zjevně vyznati musíme, že by se ještě více podati mohlo, kdyby nám veškeré k tomuto předmětu patřící prameny byly přístupny.

Pověsti o Rábí, pokud dějepisu zjevně neodporují, jsme přijali, jelikož ústa lidská, když právě o témž předmětu listin nestává, co prameny považovati se mohou, a poněvadž nám známo, že příběhy takové jsou většině laskavého čtenářstva vítány.

*) Tento spanilomyslný kněz zemřel 10. ledna 1701 a odkázal na dům kněžím ve správě duchovní ustálým 10.000 zl. Uvedený spis „Annus Marianus" to jest: „Rok Mariansky" Josef Jungmann v historii literatury české neuvádí.

I.
Část místopisní.

Nestkví se v slunci Rábí bílá stěna,
A dnové krásní jakby minuli,
V těch tmavých chodbách vicher strašně stená
Po tocích, již se vlídně vinuli.
Edm. Bř. K.

V kraji Píseckém, někdy Prachenském, na silnici mezi městy Horažďovicemi a Sušicí, čtrnáct mil k jihozápadu od hlavního města Prahy, v předhoří Šumavském na návrší, na levém břehu Otavy vystupujícím, stojí město Rábí *) na starém zemském katastru „Švihovice“ neb „Rábí pod hradem“ jmenované.

Město Rábí má 94 domů, dva kostely a něco přes šet set obyvatelů, patří však farou k Budětícům. Hned vedle města na východní straně na dosti vysoké skalnaté hoře vypínají se malebně velkolepé zříceniny znamenitého v dějepisu českém hradu *Rábí*.

Až podnes se z pozůstatků těchto souditi může, že hrad tento zajisté náležel k nejpevnějším a též největším hradům země České. Na celém podlouhlém vrchu se rozprostírá do kulata na vysokých skalách tento hrad.

Na západní straně mezi městem a hradem bylo rozsáhlé předhradí, do kterého vedla velká, dílem ještě zachovalá brána a malá fortna. Předhradí zaujímalo skoro celou západní stráň hradního vrchu, které mělo své bašty, z nichž ale jen jedinou ještě, a to již jen dost málo nad židovským hřbitovem spatřiti možno. Na tomto místě stojí nyní celá řada malých domů. Letošního roku přišlo se při kopání gruntů k novému stavení na starý sklep, o kterém se posud ničehož nevědělo.

Hrad sám nad předhradím záležel ze tří dvorů, z nichž měl každý své vlastní ohrazení a své brány mřížemi a padacími mosty opatřené.

Do prvního dvoru se vystoupí po příkré cestě; hlavní aneboli venkovská brána k tomuto dvoru jest již skoro celá rozbořena, jen to se dobře rozeznati může, že z první brány vedl zvláštní padací most na kruchtu kaple sv. Trojice, mimo hrad na severní straně stojící. **) První dvůr jest nejrozsáhlejší a zaujímá skoro polovic celého hradu. V tomto dvoře byly byty pro zbrojnoše a čeládku, u prostřed dvoru byly prostranné konírny, posud zachovalé. Vedle koníren leží dva

---

*) Rábí jest skutečně *městem* a nikoliv městečkem, jak se obyčejně nazývá. Důkazem toho jsou privilegia roku 1499 od *Půty Švihovského z Riesenberka* Rabským měšťanům udělená a od králo *Vladíslava II.* téhož roku a pak od císařovny *Marie Terezie* r. 1764 utvrzená a v deskách zemských vložená. Roku 1513 též *Vladislav* II. udělil městu Rábí právo ku zvláštnímu znaku.

**) Kaple tato jest ještě zcela zachovalá a podle nápisu na chóru r. 1498 od *Půty Švihovského z Riesenberka* v slohu gotickém vystavěná. Oltář postranný na levo, svatému Jiří zasvěcený, jest starý. Malý oltář na pravo od Jana Jindřicha Chanovského z Dlouhé Vsi a jeho manželky *Anny Barbory*, rozené *Castolárové z Dlouhé Vsi*, r. 1636 založený, má pěkný obraz Panny Marie, na kterém jsou zakladatelé též vymalováni.

velké kusy zbořené zdi, z nichžto jeden roku 1792 sedláka, jmenem Vondrouška, z vesnice Budětic, následkem neprozřetelného bourání věže zabil.

Na západní straně prvního dvoru stojí velká kulatá bašta, pak o něco dále k severu vybíhá z hradní zdi čtverhraná věž, do které se ale jen po řebříku vylezti může, uvnitř jsou ještě schody neporušené. Na východní straně toho dvoru se nacházejí zdi, které zjevně na jevo dávají, že to byla vězení, do kterých se ale jen chodbami z druhého dvoru vstoupiti mohlo.

Druhou, ještě dosti zachovalou branou, vedle které se kuchyně, špižírny a pod těmi zase sklepy nacházely, vstoupí se příkrou pěšinkou (poněvadž padacího mostu více není) do druhého dvoru, v kterém byty pro komonstvo, pak velký rytířský sál s mnohými komnatami, jakož i malé kaple se nacházely. Z jedné čtverhrané věže vystupují dva velké kameny mimo hrad, nad nimiž byl pavlán.

Uprostřed toho nevelkého dvoru byla hluboká studně, která jest ale již zasypána a o které se až podnes mezi lidem vypravuje, že sama tolik co ostatní stavení celého hradu stála.

Malou brankou se konečně vstoupí do třetího dvora, který byl úzký a kolem nejvyššího stavení celého hradu se táhl.

Stavení to jest podlouhlý čtverhran po čtyry patra, jehož zdi jsou asi patnáct sáhů vysoké. Podle uhořelých trámů v tomto stavení jest patrno, že tato budova zcela vyhořela, což u ostatních budov, kdežto se také — ovšem jen málo — trámy spatřují, viděti není.

Před několika lety dal nynější držitel hradu Rabského, *J. J. Gustav kníže z Lamberka*, v tomto stavení schody zříditi, po kterých se až na cimbuří vylezti mohlo; jelikož ty schody zašly, dal tento kníže opět letošního roku zcela nové schody zhotoviti, po kterých se pohodlně nahoru vystoupiti může. Na vrcholu jest z fošen položena podlaha s pevným zábradlím a uprostřed věže korouhev Českých barev. Místo to jest pro navštěvovatele hradu Rabského nejdůležitější, poněvadž odtud se celá prostrannost hradu najednou přehlídne a mimo to jest odtud utěšená výhlidka přes celou vůkolní krajinu.

Odtud se totiž spatřuje na východě Žihovice, vysoký kostel Nezamyslický, farní ves Albrechtec a za ní vrch Zdanov, pak vesnice Velká Chmelna; k západu kostelík Angela Strážce a Sušice a pod ním světoznámá továrna na sirky, na zad pak temné hory Šumavské. K západu jest vrch Žbán, na kterém i odtud jest viděti zákop, bez vší pochyby tu byla strážní věž ku hradu Rabskému jednou patřící*).

V pravo od vrchu Žbánu spatřuje se kostelík s hrobkou *hrabat z Taaffe* u Nalžova, a ještě něco dole na výšině farní ves Pole; k severu pak vrch Prácheň.

Když se oko lidské půvabnou tou vyhlídkou potěší, hledí pak s tohoto vysokého stanoviště pod sebe na rozsáhlý hrad. Všechny zdi stojí na půdě skalnaté a jsou z kamene vápeného, nikdež ale více není jaké střechy, zdi jsou ale ještě

*) Až posud jde mezi lidem pověst, že budova na vrchu Žbánu (z které ještě zříceniny pozůstávají) podzemní chodbou s hradem Rábí byla spojena.

tak pevné, jako by byly slité. Nejsilnější zdi jsou k jihu, jmenovitě zeď hradební, která jest devět loket tlustá, tak že se na ní i jezditi mohlo.

Škoda jen, věčná škoda, že lidská ruka v předešlém a na počátku nynějšího století tak nemilosrdně s hradem tím zacházela, ba směle se říci může, že se v hradu Rabském všecko vylámalo a odvezlo, co se jen vylámati dalo, že se tu tropil, jako na jiných místech naší vlasti, pravý vandalismus. Naproti tomu ale musíme spanilomyslnému knížeti *Gustavu z Lamberka* vřelé vzdáti díky, že dal hrad vraty opatřiti a jak již uvedeno, schody na nejvyšší budovu již po druhé zříditi a že ustanovil v domku před hradem bydlícího muže, který navštěvovatele po celém hradě provádí, a že se tak, poněvadž jest hrad uzavřen, další záhubě toho hradu zamezilo, tak že nyní tam nikdo po pokladech kopati a zdi podrývati nemůže.

II.
Část dějepisná.

O Rábí! stkví se zas Tvá bílá stěna,
Ač dnové lepší Tví již minuli,
A co Ti zbývá, jest jak plachá pěna,
Již Otava k svým břehům přitulí.

Edm. Bř. K.

V kterém roce hrad *Rábí* byl vlastně vystaven, není jistotně známo; ale to s jistotou se říci může, že se to stalo v druhé polovici století třináctého, a že tento hrad přes půl třetího sta let byl v držení znamenitého rodu Českého, pánův *Švihovských z Risenberka*. Poněvadž hrad Rábí tak dlouhý čas byl v držení této rodiny, nebude právě od místa, když si o původu a osudu pánů Švihovských něco zevrubnějšího povíme.

Švihovští z Risenberka, též *ze Skály*, ze slavného a starobylého rodu *Drslaviců* pocházející, společně s pány *z Potenšteina*, ze Žinkova, z Litic, z Dolan, Černíny z Chudenic a j. užívali původně ve znaku svém polotrojřičí, připojivše k němu orlici.

První z listin známý předek *Drslavců* byl *Drslav*, župan Plzeňský, (*comes Plsnensis*) v roce 1160–65.

Co potomci jeho se jmenují bratři:

I. *Černín*, nejvyšší komorník český mezi rokem 1193—1212.

II. *Břetislav*, 1193–1232.

III. *Drslav*, 1205.

Právě uvedený *Břetislav* měl zase dva syny:

a) *Břetislava* r. 1228, který se psal ze Zbiroha, 1245—53.

b) *Černína*, 1228—1229.

Tento poslední *Břetislav*, nazvaný *ze Zbiroha*, měl syna, jmenem *Děpolta*, který se psal první *z Risenberka* *) a jest tedy praotec tohoto rodu a této linie Drslavců.

Tento *Děpolt z Risenberka* byl mezi rokem 1251—81 napřed nejvyšší sudí, pak nejvyšší komorník království Českého, roku pak 1281 za času Otíka Braniborského ujal se společně s Pražským biskupem Tobiášem z Bechyně vedení vlády v Čechách a zemřel konečně roku 1283. Zůstavil pět synů a sice:

1. *Viléma*, roku 1287—90,
2. *Břetislava*, roku 1287—1318,
3. *Protivu*, roku 1287—97,
4. *Oldřicha*, roku 1287,
5. *Děpolta*, roku 1297. **)

Jelikož pánům z Risenberka přináležel také hrad *Švihov* u Klatov, psali se později potomci z Risenberka až do vyhasnutí toho rodu *Švihovští*.

Z bratra z prvního uvedeného *Drslava*, jmena však nepovědomého, pocházel pravnuk jmenem *Póta z Potenšteina*, který se stal praotcem potomků této větve. Roku 1287 psal se tento *Póta z Mladého Potšteina* (*de Juveni Potstein*) a místo Nový Potenštein jest prý původně náš hrad *Rábí*. ***)

Srovnáme-li s tím pověst, až posud mezi lidem zachovalou, že jakýsi Půta (Póta) hrad Rábí vystavěl, nabývá tím věc ta podstaty, ačkoliv se předce nižádným způsobem dokázati nedá, kdy a z jaké příčiny se později pojmenování Potenštein (Potův Týn) v *Rábí* proměnilo.

Na počátku čtrnáctého století bylo mnoho potomků *Drslaviců* ve větvích již uvedených, moc jejich však právě z té příčiny nebyla již tak velká, jako v století předešlém, a to tím více, jelikož spolek posavadní propustili, totiž společné jmění své mezi čtyřiadvacet dědiců rozdělili. †)

Hrad Rábí zůstal po celé čtrnácté století v držení pánů Švihovských, jen že se držitelové zejmena uvésti nedají. Roku 1317 nacházíme Břetislava z Risenberka na straně zemanův proti králi Janu Lucemburskému, v roce 1350 Jindřicha z Risenberka co přisedícího většího soudu zemského, syna jeho pak Děpolda II. roku 1355, jak císaře Karla IV. na cestě ku korunování do Říma doprovází a pak roku 1365 na zemském soudu přisedal.

Teprva v patnáctém století nacházíme se s hradem *Rábí* na pevnější půdě historické. Až do roku 1420 byl hrad Rábí považován za jeden z nejpevnějších

---

*) Hrad Risenberk, původní sídlo té linie, jest v Plzeňsku (dříve v Klatovsku), tři čtvrti hodiny od Kouta.

**) Palackého Dějiny Národa Českého I. část 2., str. 479 a 480, pak téhož „Geschichte von Böhmen“ II., 1. část, str. 333.

***) Palackého, „Geschichte von Böhmen“ II. díl, část 2. na str. 14. poznamenání 16., které se odvolává na rodopisný článek Českého kancléře *Jindřicha Švihovského z Risenberka* (r. 1522) nacházející se v archiva Třeboňském.

†) Též tam. — O propuštění ze spolkův viz „Viktorina Kornelia ze Všehrd: Kniby devatery o právích a súdiech, o dskách země České.“ Str. 268.

hradů v celém království a též za nedobytný. Toho roku byl pánem na Rábí *Jan Ščihovský z Risenberka*, bratrovec tuším někdy pana *Břenka*, horlivého husity, kteréhož Žižka bratrem nazýval, padlého v bitvě u Sadoměře. Poněvadž Jan Švihovský z Risenberka nebyl na straně husitské a zpráva po kraji Prachynském se roznesla, že Žižka po sboření klášterův Milovského i Nepomuckého s velikou mocí k *Rábí* přilehnouti chce, tu mnozí duchovní a světští z okolí celého schovali tam, co nejdražšího měli, množství klenotův ze zlata, stříbra, drahého kamení, též oděvy skvostné, zbrané atd.

Žižkovi se však podařilo zmocniti se hradu toho ve krátkém čase, načež bojovníci jeho, podivným vztěkem fanatickým, netoliko sedm tam jatých mnichův a kněží, ale i všecky ve hradě nalezené poklady na hromadu do předhradí snesše, ohněm spálili, nešetříce, než zbraně, koní a peněz hotových. Žižka pak vzal v ochranu a péči svou syny držitelovy, *Jana* a *Viléma*, kteřížto však později stali se ouhlavními nepřáteli husitův.*)

Dobývaje Žižka hradu Rábí *podruhé* v měsíci červenci roku 1421, postřelen jest při outoku do tváře tak, že zástřel uvázl mu v oku, ještě zdravém, i hrozil oslepnutím ouplným. Neštěstí takové nedalo se nahraditi ani zmocněním se hradu toho pevného a blízké tvrze Boru, ani jatím znamenitého šlechtice, pana Menharta ze Hradce.**)

Husité se snažili tuto nehodu svého vůdce všemožně zemstiti a pleniti pak na ostatních statcích Švihovských. Podivné jest, že Žižka napotom novým obležením a stečením na tom hradě pomstu nevzal; smýšlel snad dosti vysokomyslně, aby vlastní věc jeho nezvšeobecněla?

---

*) Palackého Děj. Nár. Čes. Dílu III., část. 1., str. 312.

**) Palac. D. N. Č. Díl III., část 1., str. 438 a pak poznam. 548 a 549.

Na této události si pozdeji držitelové hradu Rabského mnoho zakládali. Důkazem toho, že na jednu bránu tu věc, ovšem nemotorně, vyobraziti dali. Balbin popisuje obšírně tento obraz, který za času jeho se tam spatřoval, takto: V levo seděl v plném odění Žižka na koni, železným palcátem ozbrojený; jej následovali pěšky někteří ozbrojenci. Z věže pevné u hradní brány shlížel rytíř Přibík Kocovský. Jeho spuštěná střela vlítla do Žižkovy otevřené přílbice a pod obrazem bylo napsáno:

Přibík Kocovský: Tyli jsi, bratře Žižko?
Žižka: Já jsem!
Přibík Kocovský: Krejš holého!“

Pod tím pak byly následující latinské verše:

„Ziska sub hac turri jaculo percussus ocellum,
Qui tantum unus erat, perdidit atque operam.
Caesus ut oppressit patriamque fidemque
Daemone (sic meritus) caeca barathra petit.“

(T. j. po česku: „Šíp ostrý pod touto věží oko Žižkovi odňal,
Jež měl ještě druhé, odňal i čáku jeho.
Vlast on i víru hubil slepec, až ho za mstu
Zlý do propasti slepé sám snesl pekla vladař“.)

(Latině složil *Ladislav* arcibiskup Ostřehomský, kancléř království Uherského.)

Jan Švihovský z Risenberka zůstal až do roku 1423 pánem hradu Rabského, pak ho postoupil svému synu *Janovi*, hrad Švihov pak druhému synu, *Vilémovi*. On dal ještě bez pochyby hrad Rábí následkem vydobytí Žižkova porouchaný opraviti a znova upevniti.

Jan mladší Švihovský z Risenberka náležel i s bratrem svým Vilémem k jednotě kraje Plzeňského, zůstal tedy při králi Sigmundovi a při církvi, byl tedy na straně protihusitské.

Již roku 1424 byl v radě Sigmundově v Budíně [1] a roku 1425 byl poslán, co královský radda, k vyjednávání stran míru do Brna. [2] Roku 1434 byl v bitvě u Lipan a patřil roku 1434 mezi přední muže strany Rakouské; roku 1438 o korunování Albrechta nesl jablko žluté. [3]

Roku 1450 byl pan Jan Švihovský z Risenberka již mrtev, nacházíme toho roku již syna jeho, *Viléma* mladšího, co pána na Rábí. [4] Tento Vilém mladší z Risenberka a na Rábí byl roku 1469 nejvyšší komorník království Českého [5] a náležel k nejzmužilejším a nejvýbornějším hlavám strany královské. Jeho choť, *Scholastika Plichtovna z Žirotína*, doprovázívala prý ho často na cestách, ano i její mužnost mnohonásobně vychvalují spisovatelé tehdejších časův, a přirovnávají ji k Belloně po boku boha války.

Roku 1468 zapsal král Jiří *Vilémovi* pro jeho věrné a stálé služby, co raddě své, sto kop platu ročního *na Písku* až do výplaty čtyrmi tisící zlatých uherských. [6] Jmeno jeho se hojně nachází v listinách českých, [7] jak soukromých tak veřejných, protož se dá očekávati, že nám časem svým někdo životopis jeho podá.

Po smrti Viléma mladšího přešel hrad Rábí na *Pótu Švihovského z Risenberka*, jenž byl roku 1487 již nejvyšší sudí království Českého a který i u cizozemců obliby došel.

On byl nad svůj čas učený a mravný, a mnoho u dvora královského platil. [8] Tento Puta Švihovský dal hrad Rábí roku 1490 zase v dobrý stav uvesti, dal roku 1497 *sub dato* na Rábí dne 21. srpna měšťanům Horažďovickým na závdavek

---

[1] Palackého Děj. N. Č. III. č. I. p. 518. poz. 647.
[2] Palackého Děj. N. Č. III. č. 2. str. 18.
[3] Bartošek str. 201.
[4] Palackého Archiv Český II. str. 275 a 290.
[5] Palackého Archiv Český III. str 578. číslo 794.
[6] Palackého Archiv Český III. str. 575 čís. 781.
[7] Viz tamtéž str. 310, 312, 315—319, 329, 330, 338, 342, 345, 347, 349—351, 353, 355—358, 514, 527, 549, 552, 573, 577, 578 pak v Archivu Českém IV. na str. 43, 78, 79, 81, 82, 86—97, 99, 130, 136, 257, 263, 264, 266, 269, 272, 276—280, 282, 284, 285, 287, 289, 290, 292, 295—298, 300, 302, 307, 311, 315, 316, 380, 467, 471—473, 475, 542, 543, 544, 547, 548, 551, 552.
[8] V Palackého výtahu ze státního archivu v Mnichově pod názvem „Codex: Bohmen in Ober Pfalz Lit. g. par. VII. praví se 1481: Puta Švihovský von Riesenberg ist ein junger gesitteter Mann, wohl beredt auch fast gelehrt . . . er handelt viel anstatt des Königs und hat selbst Recht in des Königs Hof.“

50 kop grošů právo odkazování i nápadu podle svobod Starého města Pražského, jakož i právo k vystěhování se. *)

Že pak dále roku 1499 městečko Rábí na město povýšil a ta sama práva, jakáž tehdáž město Horažďovice mělo, tomu městu s povolením krále Vladislava udělil, o tom jsme již se zmínili.

Roku 1501 v okolí Rabském tolik vody připadlo, že pamětníkův nebylo, aby větší byla; panu Půtovi se strhl Nezamyslický a Žichovský rybník k hradu Rabskému patřící. **)

Roku 1502, dne 15. srpna bylo veliké shromáždění České šlechty ze všech končin na hradě Rabském. Příčina toho byla nevole v království Českém mezi stavem panským a rytířským s strany jedné a stavem třetím městským s strany druhé, o mnohé věci, zvláště o vaření piva, čehož stav městský stavu panskému a rytířskému zbraňoval, nebo ta živnost stavu městskému byla nejpřednější a nejužitečnější. Nejvíce toho dne shromážděnou šlechtu také mrzelo, že se jistý pan z Janovic na stranu měšťanskou přidal. Ta věc přišla na rozsouzení královské. A tak výpovědí královskou jest ta živnost stavu panskému a rytířskému přisouzena; čímž stav městský nemalou ujmu vzal ***).

Roku 1503 uzavřel Půta Švihovský smlouvu s měšťany Horažďovickými o vedení vody do téhož města a obnovil téhož roku těmto měšťanům práva jich a výsady †).

Roku 1504 v sobotu před Sv. Maří Magdalenou umřel Půta Švihovský následkem zalití krve ††). On byl nepochybně dobrý přítel slovutného Bohuslava Hasenšteinského z Lobkovic, neb vyhotovil tento učenec na jeho hrob několik veršův latinských, překladem Karla Vinařického takto znějících:

Jasná perla naší koruny v té ukryta hrobce,
Půta, Risenberských sláva i chlouba domu.
Vzácným jej činily mnohočetné statky i dávná
Vzácným jej činila šlechta starého rodu;
Vzácnějším ale vtip, v řeči výmluva, víra, počestnost;
Tak sama zármutkem zalkala vlast milená.
Shasnulť, ač věku jej posavád netížilo břímě;
Neb čtyřikráte deset jar tady sotva viděl,
Jestli neobětuješ slzu na hrobu tomto, cizinče:
Tvrdší Hirlandské tygřice srdce chováš. †††)

Také se ještě zmíniti musíme o žertovné historii, která se za panování Půty

---

*) Palackého Archiv Český IV. str. 257.

**) Palackého Archiv Český I. str. 257.

***) Z Palackého výpisek z „König. Reichsarchiv in Munchen Codex: Böhmen und Oberpfalz lit. C. p. XI.“ pak „Výpisky z paměti pana Mikuláše Dačického z Heslova“ Časopis Českého Musea, ročník 1.

†) Palackého Archiv Český IV. str. 259 a 260.

††) Staří letopisové Čeští od roku 1378—1557 str. 269.

†††) J. A. Dunder v Časopisu Českého museum na rok 1838 str. 541.

Švihovského s opicí na Rábí přihodila a kterou nám učený P. Bohuslav Balbin ve svých spisech uvádí.

Pan Půta sobě živil k vyražení na Rábí opici neobyčejné velikosti, kterouž si byl z dalekých zemí opatřil a na ní mnoho si zakládal.

Roku 1494 odejel pan Půta do Prahy, opici ale na Rábí zůstavil, kteráž, jsouc špatně hlídána, uskočila a do blízkého lesa se utekla.

Zde ji spatřil nejdříve sedlák nějaký z Chejna, který právě v lese dříví porážel. Tento ulekl se náramně, neb měl toto jemu zcela neznámé zvíře za samého čerta. I běžel do své vesnice, a zde všem sousedům zvěstoval, že viděl v lese živého ďábla. Správa ta v celé vsi veliké způsobila pobouření.

I usnesli se sousedé po velkém rokování na tom, že všickni ozbrojení na toho čerta vytáhnou a jej buďto zaženou anebo buďsi již živého buďsi mrtvého dostati musí. Domýšlelif se, že by pro tak hrdinský kus jejich vesnice daleko široko slávy došla, a sousedé zvláště u vrchnosti své veliké vážnosti nabyti a tudy snad i některých daní a robot vrchnostenských sproštěni býti mohli.

I ozbrojili se rychle sekyrami, kosami, cepy, kopími a kde co bylo, a táhli tak na domnělého čerta do lesa. Opice, jak takový zástup lidí ozbrojených spatřila, vylezla rychle na vrchol vysokého stromu, s něhož se šklebením a všelikými posunky dole stojícím sedlákům jako posmívati zdála. Tu uzavřeli sedláci, strom poraziti, aby se toho ďábla mohli zmocniti. Dali se chutě do práce; když ale strom již klesati počal, přeskočila opice na jiný, a když i ten podťali, na třetí, a v tom způsobu dál a dál, tak že konečně sedláci nahlídli, že podle toho plánu nepřítele do své moci nedostanou. — Začali tedy kameny a klacky na ubohou opici tak silně házeti, že zcela unavená a krvacející v ouzkosti na jedné větvi viseti zůstala, až konečně nejsrdnatější mezi sedláky nahoru vylezl a ji pádnou ranou dolů srazil.

Dole se teď nejprvé o to radili, jak by chyceného ďábla na živě zachovali; když ale opici spoutati chtěli, kousala a sápala se tato tak zuřivě, že konečně jednohlasně smrt nad ní se vynesla. Padlať za obět klamného zdání a mrtvola její odnešena v slavném průvodu na rychtu.

V krátce se roznesla po celém kraji pověst, že v Chejně (Hajně) čerta zabili, a lid se tam hrnul, aby toho nebožtíka satanáše spatřil. Chejňané ale ho nechtěli žádnému ukázati, pokudž by ho pan Půta Švihovský byl neviděl. Jak mile tedy pan Půta na Rábí se vrátil, odebrali se k němu rychtář a konšelové, vypravujíce, kterak v lese Chejnském ďábla chytili, jak by jim byl málem již uklouzl, že jej ale konečně s velkým namáháním dostali a ubili, a že mrtvolu jeho posavad na rychtě opatrují. Usmál se pan Půta a rozkázal jim, aby tedy toho mrtvého ďábla na hrad Rábí přivezli, neboť byl velmi dychtiv takový zázrak spatřiti.

I přivezli zabitou opici s náramným průvodem lidstva na Rábí. Úsměch však Půtův proměnil se náhle v nemalý hněv, když v domnělém ďáblu svou ubohou opici poznal. Daltě v prvním návalu své panské zuřivosti vyslancům Chejnským notně vypráskat, a nařídil, aby vesnice Chejna (vlastně Hajná) na všecky budoucí časy „Bláznivá Chejna“ sloula; a za trest, že mu jeho zamilovanou opici zabili, že

mají Chejnští budoucně platiti novou roční činži. Tato činže nazývala se „opičí plat" (*pensio simialis*), a Balbin nám dosvědčuje, že se tento opičí plat ještě ku konci sedmnáctého století odváděl, a vesnice ta vždy ještě se v knihách „Blaznivá Chejna" jmenovala. [1])

Po smrti Půty Švihovského nacházíme v roce 1506 *Viléma Švihovského z Risenberka* na *Rábí* a na Kozlí. [2])

Později pak byli v držení hradu Rabského *Jindřich* a *Břetislav Švihovští z Risenberka*, kteří *Rábí* dne 16. září 1544 prodali *Jindřichu z Kurcbachu z Trachenberku a z Milic* za 7800 kop grošův. [3])

Toho času patřily k hradu *Rábí* mimo města Rábí následující vesnice: *Bojanovice, Budětice, Bohov* (nyní svobodný dvůr panu Janu Silvestrovi patřící), *Čepice, Cimice, Věštín, Měřenice, Černice, Vlkonice, Hradešice, Žichovice, Nezamyslice, Domoraz, Kejnice, Frimburk, Damětice.*

Roku 1557 prodal *Jindřich Kurcbach z Trachenberku* hrad Rábí *Divišovi Malovcovi z Liběјovic* za 10,000 kop grošův. [4])

Rytíř *Diviš Malovec* však nebyl dlouho pánem na Rábí, neb roku 1559 tu již vládnul Český Krösus, znamenitý onen velmož a státník *Vilém z Rožmberka*, a měl tu svého úředníka *Jindřicha Sudka z Dlúhé*, kterýž tu hospodářství na rybnících i jinak napravoval, [5]) roku pak 1560 tam vypraven k podstoupení úřadu i lidí téhož panství *Melichar Stolinský*, hofmistr pana *Sezimy Miřkovského ze Stropčic.* [6])

Roku 1561 dne 21. října přešel hrad Rábí postoupením pro dluh 20,000 kop grošův podle desk úplně od rytíře Diviše Malovce na pana *Viléma z Risenberka* [7]), jenž Rábí nepodržel co vlastnictví déle dvou let, nýbrž již dne 2. dubna 1563 učinil řádnou smlouvu s rytířem *Adamem Chanovským z Dlouhé Vsi* a rytířem *Baltazarem Chrtem* o prodej zámku a města Rábí, že jeden každý měl dáti za ně na svůj díl 6750 kop míšenských a tak činilo v sumě za to zboží 13,000 kop. [8])

Po smrti Adama Chanovského z Dlouhé Vsi († 1598) přešel hrad Rábí na *Krištofa Chanovského z Dlouhé Vsi*, císařského raddu, místosudího zemského a purkrabího kraje Kralohradeckého.

Tento držitel daroval roku 1627 městu Rábí dvorec, les a mýto na cestě ze Žichovic do Horažďovic (v lese Hůrce), [9]) a když roku 1628 zemřel, přešel hrad

---

[1]) Bohuslai Balbini Misc. L. 1. c. 49. Jaroslav Schaller „Topographie des Königreichs Böhmen" III. str. 213. Ferdinand B. Mikovec v České Včele na rok 1847. str. 97.

[2]) Palackého Archiv Český. II. str. 399.

[3]) Desky zemské, Tom. instr. 9 B. 15 a Tom. instr. 48. B. 5.

[4]) Desky zemské, Tom. instr. 12. L. 35.

[5]) Václava Březana Život Viléma z Rožmberka str. 135.

[6]) Též tam str. 140.

[7]) Desky zem. Tom. Instr. 87. F. 15.

[8]) Václava Březana „Život Viléma z Rožmberka" na str. 153. Podle desk zem. a to sice podle Tom. Instr. 16. O. 1. koupil Adam Chanovský z Dlouhé Vsi Rábí za 2500 kop gr.

[9]) Původní listina v archivu města Rábí. —

na základě poslední jeho vůle od 3 června 1627 [1]) a dědičného přiřknutí od roku 1648 [2]) do společného držení na *Jana Viléma* Staršího *Chanovského* jeden díl, na *Jana Viléma Chanovského* (syna po Jindřichu Chanovském) Mladšího druhý díl a na *Jana Karla*, pak *Jana Albrechta Chanovského* dohromady třetí díl.

Že se takovýmto společným držením nevůle stává mezi držiteli, toho nám dávají důkazy následující u Rábí: Roku 1650 koupila *Dorotka Františka Ungrová*, rozená Chanovská, díl bratrů Jana Karla a Albrechta [3]), kterýžto díl roku 1678 po její smrti *ad bonum pupillare* sedm dětí svých na *Jana Jindřicha Chanovského* se prodal. [4]) Již roku 1659 se soudně prodal díl *Janu Albrechtu Chanovskému*, synu po Janu Vilémovi Starším, na *Humprechta Racina z Racin* [5]), který ten díl roku 1665 na *Markétu Salomenu Vrabskou* z Vrabí postoupil. [6])

Roku 1673 koupila uvedené díly *Marie Julie Chanovská z Dlouhé Vsi* [7]), a roku 1685 konečně přešel hrad Rábí, smírem postoupený díl Jana Viléma Mladšího na syna *Jana Viléma Chanovského z Dlouhé Vsi.* [8])

Poněvadž tento *Jan Vilém Chanovský* jest *poslední* z toho rodu držitel hradu Rabského, musíme si též o tomto rytířském rodu něco v krátkosti pověděti.

Rod rytířů z Dlouhé Vsi býval od dávna rozšířen na více větví; jmenovitě: Chanovských, Kraselovských, Častolarův a Dlouhoveských; a však na časy nynější zachovala se jediná haluz, při níž příjmění „Chanovští Kraselovští Dlouhovešti z Dlouhé Vsi“ spojena jsou. Náležiť pak k nejstarším v Čechách, neboť se vyskytují předkové rodu toho zhusta již ve čtrnáctém století. Pamětihodná okolnost jest, že *Jan Hynek Dlouhoveský z Dlouhé Vsi*, světící biskup a kapitolní probošt Pražský, generalní vikář a suffragan arcibiskupství, kterýž mnohými spisy i v české literatuře znám jest, [9]) dosti maje na starodávném tituli *rytířském* a nechtěje, aby údové rodu jeho marnou okázalostí jmění otců svých trávili, dědice zavázal, by se nedávali povyšovati do stavu panského, ač chtějí-li v držení fideikomisních statků zůstati. Nezměniv tuto svou poslední vůli a odkázav 10.000 zlatých na dům kněžím ve správě duchovní ustálým, zemřel ctihodný biskup Dlouhoveský dne 10. ledna 1701. [10]) Později však a to sice roku 1820 předce povýšen jest jeden potomek rytířů Dlouhoveských za svobodného pána, totiž rytíř *Arnošt Dlouhoveský*. Rodu Chanovských posud náleží fideikomisní statkové Němčice a Kraselov v Písecku. Původní erb jejich: bílý kotouč v poli červeném a na přílbě půl koně bílého.

[1]) Des. Zem. Tom. Instr. 143 lit. C. 20. —
[2]) Des. zem. Tom. Instr. 74 lit. A. 1.
[3]) Des. zem. Tom. Instr. 393 lit. K. 5.
[4]) Des. zem. Tom. Instr 393 lit. Q. 5.
[5]) Des. zem. Tom. Instr. 312 lit. Q. 22.
[6]) Des. zem. Tom. Instr. 316 lit. G.
[7]) Des. zem. Tom. Instr. 395 lit. O. 15.
[8]) Des zem. Tom. Instr. 397 lit. S. 13.
[9]) Jungmannova „historie literatury české“ udává *šestnácte* českých spisů sepsaných od biskupa J. H. Dlouhoveského z Dlouhé Vsi a tiskem vydaných, avšak seznam ten jest neúplný.
[10]) Ctihodný biskup rytíř Jan Hynek Dlouhoveský odpočívá v chrámě u sv. Víta na hradě Pražském.

Dokud *Chanovští* byli v držení hradu Rábí, nacházela se tam černým suknem pokrytá truhla, kteráž — prý — povždy, když někdo z rodu Dlouhoveských, Častolarů nebo Chanovských zemříti měl, s velkým hřmotem se pohybovala. Truhla ta se nachází nyní v kostele Kraselovském.

Ku konci sedmnáctého století byl díl hradu Rabského pustý, poněvadž se na výslovný rozkaz císaře a krále *Leopolda I.* více hrady obývati neměly; jeden díl hradu ale byl až do roku 1708 obývaný, třeba Bečkovský (r. 1700) Rábí mezi pusté hrady pokládá, poněvadž se až do té doby i archiv na hradě tom nacházel. Roku 1708 totiž prodal *Jan Vilém rytíř Chanovský z Dlouhé Vsi* hrad Rábí *Janu Filipu hraběti z Lamberka* knížeti biskupovi Pasovskému, [1]) který hned téhož roku archiv a věci, na Rábí se ještě tehdáž nacházející, do Žichovic převezti dal; od té doby jest hrad pustý. Později pak se přivtělil k panství Žichovickému a měl od roku 1708 ještě následující držitele z vznešeného rodu Lamberků. Roku 1760 *Jana Bedřicha*, [2]) roku 1804 [3]) *Karla Eugena*, od roku pak 1834 [4]) *Gustava knížete z Lamberka*, kterémuž se ta čest vzdáti musí, že další zpoustu hradu Rabského všemožně zamezuje.

Museum království Českého chová ve své sbírce archeologické pod číslem 267 dutý klíč, znamenitý pro svou délku, která 3' obnáší a z hradu Rabského pochází, pak pod číslem 323 veliký, pěkný relief, představující ukřižovaného a pod křížem stojící bolestnou matku se sv. Janem evangelistou z počátku šestnáctého nebo snad ještě z konce patnáctého století.

---

[1]) Desky zem. Tom. Inst. 412. lit. B. 30.
[2]) Des. zem. Tom Inst. 126. lit. K. 18.
[3]) Des. zem. Tom. Inst. 482. lit. Z. 24.
[4]) Des. zem. Tom. Inst. 1199. lit. E. 29.

LIOTH. ACAD. PRAGE
9